

Lisztóczy László

EMLÉKEZÉSEK VÁROSÁBAN

*Dsida Jenő életének főbb helyszínei
régi képeslapokon*

Lisztóczy László

EMLÉKEZÉSEK VÁROSÁBAN

Dsida Jenő életének főbb helyszínei régi képeslapokon

Dsida Jenő Baráti Kör
Eger, 2007.

Lektorálta:
Sas Péter

Borítóterv:
Garai Gábor

Ebből a könyvből háromszáz
kézzel számozott példány készült.

Ez a(z) számú példány.

*...Menni kellene házról
házra, városról városra, mint
egy izzadt, fáradt, fanatikus
csavargó. Csak két égő szememet,
szakadozott ruhámat, porlepett
bocskoromat hívni bizonyosságul
a szeretet nagy igazsága mellé.*

(Dsida Jenő: Menni kellene házról házra)

ELŐSZÓ

Szatmárnémeti – Budapest – Beregszász. Dsida Jenő a történelmi Magyarországban ebben a háromszögében töltötte első tizenegy esztendejét. Ma már ez a három város három országhoz tartozik.

Szatmárnémetiben született 1907. május 17-én. Édesapját, Dsida Aladárt – aki mérnöktiszt volt, őrnagyi rangot szerzett a közös hadseregben – 1910-ben Budapestre helyezték, s vele tartott családja is. Dsida Jenő az 1913–14-es tanévben ott végezte az elemi iskola első osztályát. Az első világháború kitörésekor, 1914-ben édesapját hivatása a frontra szólította, a magára maradt édesanya pedig két gyermekükkel, a hétéves Jenővel és négy évvel fiatalabb öccsével, Aladárral Beregszászra költözött szüleikhez. A költő 1914 és 1917 között ott fejezte be elemi iskolai, 1917 őszén pedig megkezdte gimnáziumi tanulmányait. Dsida Aladár a háború első évében orosz fogságba esett, ahonnan csak 1918-ban került haza. Ekkor a szatmárnémeti vasútállomás parancsnokává nevezték ki, s családjával együtt visszatért Erdélybe.

A Szatmárnémetibe való hazaköltözés után élhette át Dsida Jenő azt a megrendítő jelenetet, amelyet önéletrajzi ciklusa címadó versében, a *Tükör előttben* örökített meg. A játékból balesete miatt a kimenő lejárt előtt „sajgó, véres ujjal” hazasiető kisfiú zárva találta az ebédlőbe nyíló ajtót. Szorongó büntudattal a kulcslyukon keresztül leskelődött. Édesapja katonatiszti díszegyenruhában, mellén harci kereszték és érmek halmaival, karddal az oldalán a tükör előtt állt, fejére a lemenő nap „kármin glóriát” lobbantott, majd kis idő elteltével:

*Egy ócska szék nagyot jajdulva reccsent,
szegény apám leroskadt, mint kit a
zuhanó téglá üt le s hosszú, fojtott
zokogás rázta vállain a bojtot.*

A tovatűnő ifjúság, az összeomlás és Erdély elvesztésének fájdalma tört föl ebben a zokogásban, tanúskodva egy nemzet és egy nemzedék tragédiájáról:

*Most fogtam fel, hogy mit vesztek ők,
mikor igába tört a gőgös úr-nyak:
a szirti fák, a lombos vakmerők,
testőrei a haldokló Hadúrnak.*

Dsida Jenő a szatmárnémeti Pázmány Péter Királyi Katolikus Főgimnáziumban folytatta tanulmányait. Első verse, az *Édesanya nevenapjára* 1923. augusztus 19-én jelent meg Benedek Elek legendás gyermeklapjában, a *Cimborában*. Az az „Elek nagyapó” volt az első mestere és példaképe, aki – szembefordulva az anyaországra menekülők 1918 és 1924 között kétszázazresre duzzadó tömegével – 1921-ben, hatvankét éves korában költözött vissza Budapestről szülőföldjére, Erdélybe, hogy annak elárvult népét szíve megálltaig hűségesen szolgálja. Magyarai Lajos ezért nevezte őt „szembejövő ember”-nek.

Benedek Elek erőteljes morális hatást gyakorolt legkedvesebb „Cimborá-unokájára”. Személyes példájával, egész tevékenységével a szülőföldre és nemzete iránti hűségre, szeretetre nevelte őt. Ettől elválaszthatatlanul újra és újra más népek sajátos értékeinek megbecsülésére, idegen nyelvek tanulására biztatta. Különösen fontosnak tartotta, hogy az erdélyi testvérnépek nyelvét, a románt és a németet megismerje. „Fajokat, felekezeteket, osztályokat egymás gyűlöletére nem neveltem, a *Szeretet* volt alapigéje minden egy könyvemnek” – fogalmazta meg írói hitvallását *Édes anyaföldem* című memoárjában. Az ő érdeme is, hogy Dsida – a *Psalmus Hungaricus* szavait idézve – „nyolc nemzet nyelvén” szólott életében, és „minden fajták lelke” fürdette. Szűkebb és tágabb hazájához való hűségét össze tudta egyeztetni az európaiság, az egyetemesség eszméjével.

Benedek Elekhez fűződő viszonyáról, magyarságtudatának elmélyüléséről és ébredező költői ambícióiról egyaránt sokat mond az levél, amelyet 1924. január 3-án Szatmárnémetiben keltezett: „Kedves jó Nagyapó! Most, mikor e sorokat írom, sűrű pelyhekben szállingózik kinn a hó, és én arra gondolok, hogy több akadályt fogok találni utamon, mint ahány hópehely leesik egy hosszú nap alatt. Az én célom nem a dicsőség. Én nagyobbat, többet akarok, én a népek szeretetét akarom. Ha ehhez az én szeretetem elég lenne, már célnál is lennék, mert senki sem szereti talán fajtát, anyanyelvét olyan lánghólan, mint én. De ehhez akarat, kitartás, munka és egészség is kell...”

Szülei szigorú vallásos nevelésben részesítették. Ez megmutatkozott a templomi szertartások rendszeres látogatásában, a vasárnaponként elmaradhatatlanul ismétlődő szentmise-hallgatásokban, a hívők számára előírt

szentségek felvételében, a közös szentgyónásokban és szentáldozásokban. Családi életüket és szokásaikat is az egyház tanításaihoz és vallási szükségleteikhez igazították, el nem mulasztották például a napszakokhoz vagy a közös étkezésekhez fűződő imákat. Édesapja egy 1924-ben közzétett híradás szerint tagja volt a Katholikus Charitas hatvan fős választmányának. Édesanyja, csengeri Tóth Margit belépett a ferencesek harmadik, világiak számára alapított rendjébe.

Az impériumváltozást követően Dsida alma matere – a volt katolikus főgimnázium – a Liceul Mihai Eminescu nevet vette föl. Ott érettségizett 1925-ben, majd – zsebében Benedek Elek Kuncz Aladárnak címzett ajánlólevelével – Kolozsvárra költözött, hogy a Regele Ferdinand Tudományegyetem jogi karán folytassa tanulmányait. Nyolc hónap kivételével – 1928 novemberétől 1929 júniusáig házitanító volt Abafáján a báró Huszár-családnál – mindvégig a kincses városban élt.

Súlyos és gyógyíthatatlan szívbetegségben szenvedett, ezért egy év múlva aggódó szülei is utána költöztek. Édesapja részére a kolozsvári székhelyű Erdélyi Római Katolikus Státus biztosított tisztviselői állást és a régi Fürdő utca 14. szám alatt szolgálati lakást is. Édesanyja egy ideig a római katolikus egyház által fenntartott aggmenház gondnoknője volt.

Az Erdélyi Helikon 1929-es évfolyamában közzétette önéletrajzát:

Rövid az életem: leírni is csak röviden lehet.

Tizenöt és fél éves voltam, amikor első versem – valami kis névnapi köszöntő – megjelent Benedek Elek nagyapó Cimborájában, s akkor kaptam az első honoráriumot. Azóta sem voltam még olyan boldogan büszke és magammal megelégedett, mint akkor.

Azóta sok mindent láttam a világban, és becsületesen próbáltam írni magamról és arról a sok mindenről, amit láttam. Szülővárosomból, Szatmárról néhány éve kerültem Kolozsvárra; most itt végzem a jogi fakultás utolsó esztendejét.

Egyetlen verseskönyvem jelent meg eddig Leselkedő magány címen. Ez év elején a vásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság választott tagjai sorába, pár héttel ezelőtt pedig – váratlan megtiszteltetésül – az Erdélyi Helikon meghívása esett rám.

A szenvedést is megkóstoltam már, néhány évig állandóan levert voltam és szomorú. Most huszonnégy éves vagyok, de napról napra fiatalodom.

Éjszakáinként szépeket álmodom, rendületlenül hiszek Istenben és az emberekben. Hiszek a nőben, a versben, a szépség és jóság missziójában.

Valami lesz belőlem, de még nem tudom: mi.

Hogy mi lett belőle? Molter Károly szavaival: költő, semmi más, ég és föld közt lebegő örök gyermek, a magyar líra Assisi Szent Ference és egyik legnagyobb formaművésze. Az 1928-ban megjelent *Leselkedő magány* után még két versgyűjteménye látott napvilágot: 1933-ban a *Nagycsütörtök*, 1938-ban – már halála után – az *Angyalok citeráján*.

1933-ban megjelent egy prózai műve is. Ez év májusában a nagyváradi *Erdélyi Lapok* meghívására – melynek 1932-től kolozsvári tudósítója volt – részt vett egy olaszországi zárandoklaton. Élményeiről *Magyar karaván Itálián keresztül* címmel lelkes hangú beszámolót írt és tett közzé először az *Erdélyi Lapok* hasábjain, majd könyv alakban is. Beszédese dokumentuma ez az útirajz az európai keresztény kultúra iránti rajongásának.

Költői vilásképe – a nyugatosokéhoz hasonlóan – az egyéniség önkifejezésének elvén és a l'art pour l'art mámoros szépségkultuszán alapult. Korai – jórészt a *Cimbora* hasábjain közzétett – verseire először a XIX. század végi magyar líra néhány újító egyénisége, mindenekelőtt Reviczky Gyula, majd egyre karakterisztikusabban a *Nyugat* első költőnemzedéke, elsősorban Juhász Gyula és Kosztolányi Dezső, erdélyi követőik közül Reményik Sándor hatott. A *Leselkedő magány* már az avantgárd vonzásában született. Későbbi lírájában az esztétizáló és az avantgárd modernség egy-egybe olvasztására, saját költői eredményeinek klasszicizálására törekedett. Ez a szintézis az anyaországban többek között József Attilához és Radnóti Miklóshoz hasonlítható.

Páskándi Géza *Költő nyelvünk egyéni változatai és a táj* című, Dsida Jenő emlékének ajánlott tanulmányában azt fejtegette, hogy a kisebbségi létezésben kiszélesednek, összetettebbé válnak az anyanyelv funkciói. Az idegen környezetben, a fenyegetettségben nem csupán kommunikációs eszköz a magyar nyelv, hanem a szülőföldre, a nemzethez való hűség jelrendszere is. Kapaszkodó a hajótöröttségben, oxigénpalack a tenger mélyén, az önmegvalósítás, az identitásörzés, a képzeletbeli otthonteremtés lehetősége. Templom helyett templommá, zárandokhelyé, áldozati oltárrá lesz, belőle „a költő és vele együtt közössége... erőt merít és sugároz”, mámorosabban érzékeli a szavaknak az egynyelvű közegben könnyebben megfakuló szépségét, varázsát.

Dsida Jenő költészete sokatmondóan illusztrálja Páskándi Géza igazát. Költeményeit mindenekelőtt a formák sokszínűsége és gazdagsága jellemzi. A *Leselkedő magány* szabad verseinek parttalan áramlásától a kötött formák legősibb fajtáinak szigorú zártságáig minden változatot megtalálunk nála. Jancsó Elemér „a rímek, a hasonlatok és szavak varázslatába temetkező zsonglőr”-nek nevezte. Bravúrosabbnál bravúrosabb kifejező-

eszközei buja ölelkezésben követik egymást, s amikor úgy érezzük, hogy a hatás tovább már nem fokozható, lantjának addig nem érintett húrját pendíti meg. A magyar nyelv zenei lehetőségeinek totális kibontakoztatásában csupán Csokonai, Kosztolányi, Weöres Sándor és az úgyszintén Szatmárnémetiben született Kovács András Ferenc vetekedhet vele. Aki a tiszta rímek értékskálájának bemutatásához keres példatárat, annak Dsida köteit kell kézbe vennie, egyik tanulmányában az asszonánc létjogosultságát is kétségbe vonta a költészetben. Kosztolányihoz hasonlóan csapott rá ő is a jajra a legszebb rímmel és verszenével. Felejtethetlenség, a végtelenség, a halál, a misztérium szféráiba átszökellő utolsó sorai, amelyekből az egész versre visszaáradó fény fakad.

Maga is tudta, hogy fiatalon fog meghalni. Sorsa kényszeréből hamar megtalálta és szívközelből megismerte – Hans Castorp szavait idézve Thomas Mann *A varázshegy* című regényéből – az élethez vezető „zseniális utat”, a halált. Fenyegető közelsége mitikus méretűvé fokozta életszeretét és életintenzitását, észrevette és fölragyogtatta a hétköznapiak legparányibb és legtünékenyebb szépségeit is. Csoóri Sándor „az öt érzék költője”-nek nevezte, akinek az egész mindenség felé kinyújtott és szélesre tárt karjában egyesült az első és az utolsó ölelés gesztusa. Érzés- és gondolatvilágának ez a felfokozottsága, ez a kivételes izzású átélőképesség az egyik legfőbb titka Dsidának, ebből származnak költészetének legvonzóbb értékei is.

A görög pásztori múzsát idéző, a keresztény kultúra motívumkincsével, reneszánsz derűvel átszőtt, mesés univerzumot formált vágyaiból, ahol az emberi teljesség, a boldogság nem kényszerül önfeladásra és kicsinyes megalkuvásokra. Tökéletes harmóniába olvasztotta szépségeszményét és haláltudatát. Széppé szelídítette az elmúlást is, hogy könnyebben tudjon szembenézni vele. Költészetének egyik legfeltűnőbb sajátossága a halál megszelídítése, a halál-eufemizmusok kifogyhatatlan gazdagsága és változatossága. A halállal olykor a lehető legidillikusabb körülmények és díszletek között, az erdélyi hegyek misztikus világában, a szerelmi mámor önfeledt pillanataiban találkozott. Ezt illusztrálja *Szőkevények a fák közt* című „révedező utópia”-ja, melyben az elképzelhető legszebb halálnemet álmodja meg magának:

*Pislogó, piros rőzsetűznél, végtelen erdön, halk
dalok közt, lassan lépkedő angyalok közt
simulok hozzád a lágy mohára... Zsongó gallyak
közt, angyalok közt
készülünk a kedves halálra.*

Így dudolok az uccán című költeményében is az erdő békés, nyugtató és feledtető birodalmába menekül a modern civilizáció, a nagyvárosi élet sivár és nyomasztó közegéből. Ott még a halál is tapintatos és gyöngéd hozzá, a természet szépsége, örök körforgása, folytonos újjászületése enyhíti a gyászt is:

*Nem bújt el senki jobban,
nem hal meg senki szebben.
Úgy hull rám az örök csend,
úgy száll, keringve lebben,
ahogyan – míg a lombot
lágy szél fuvalma rázza, –
kis ájult gyík fölé
hull a levelek száza.*

*Szívemből kék virágot
sarjasztok kedvesen:
hadd bukkanjon reá
sétáló kedvesem,
ki két napig pirosra
dörzsölte szép szemét,
mivelhogy béke lettem,
boldog por és szemét.*

Fáradhatatlan aktivitással kapcsolódott be a Trianon után új öntudatra ébredő Erdély magyar irodalmi életébe. Elsősorban a transzszilvanizmus jegyében szárnyat bontó, az autonóm erdélyi kulturális hagyományok megőrzését és gyarapítását hivatásának tekintő, a magyar, a román és a szász nép megbékélését hirdető Helikon-mozgalomhoz fűzték erős szálak. A mozgalom kibontakozásának első állomása az Erdélyi Szépmíves Céh nevű könyvkiadó-vállalat létrehozása volt 1924-ben. 1926 nyarán báró Kemény János megbeszélésre hívta marosvécsi kastélyába az erdélyi magyar írókat, akik Helikon néven egyesültek. Az írócsoport védnökséget vállalt az Erdélyi Szépmíves Céh fölött, s újabb két év múlva, 1928 májusában megindította a nevére elkeresztelt folyóiratot. Dsida Jenő második és harmadik verseskönyve az Erdélyi Szépmíves Céh kiadásában látott napvilágot, melynek egy ideig a lektori tisztét is betöltötte. Az első szám megjelenésétől állandó munkatársa volt az *Erdélyi Helikon* című folyóiratnak. 1929 nyaratól ő is minden évben meghívást kapott a helikoni munkaközösség marosvécsi ta-

nácskozásaira, amelyeken az 1937. évi kivételével rendszeresen meg is jelent. 1934. február végén és március elején ő is részt vett az erdélyi magyar írók anyaországi előadó körútján, melyen az Erdélyi Szépművés Céh könyveit és folyóiratát népszerűsítették. Kós Károlyhoz, a Helikon-mozgalmat mindenéhez és Kuncz Aladárhoz, a transzszilvanizmus egyik legfelkészültebb, legtehetségesebb szószólójához baráti viszony fűzte. Nagyon szerette és pártfogolta őt a helikoni munkaközösség egyik legnagyobb tekintélye és szellemi vezére, az *Erdélyi Helikon* főszerkesztője, gróf Bánffy Miklós és a marosvécsi tanácskozások házigazdája, báró Kemény János is.

Nyolc esztendőn át, 1927 decemberétől 1935 decemberéig a Reményik Sándor alapította *Pásztortűz* irányításában is fontos szerepet játszott, 1930 júniusáig a technikai, majd a felelős szerkesztő feladatkörét töltötte be. Róla írt cikkei bizonyítják, hogy a folyóirat alapító főszerkesztőjét a rajongásig tisztelte és szerette, védelmére kelt azokkal az „igaztalan, durva és hálátlan” támadásokkal szemben is, amelyekben a fiatal írógeneráció egyes tagjai részesítették. *Reményik Sándor és a Baumgarten-díj* című, 1937-ben megjelent méltatását így kezdte: „Reményik Sándor – fogalom ez a név az egyetemes magyar nyelvterületen, a tiszta művészet felületi csillogásán kívül valami mélyről előtörő fényesség is árad belőle: a hitben, böjtölésben, imádságban megtisztult ember arcának fényessége, az eszmékért lüktető szív tüze és sugárzása. Amikor leírva látjuk, úgy csendül fülünkbe ez a név, ahogyan százezerszer hallottuk: a puritán vezéreknak kijáró minden tisztelet s az édes egytestvért megillető minden szeretet összesűrűsödik benne. A magyar szó katakombákba visszahúzódó szertartásainak őskeresztényi értelemben vett apostola ő, a lemondásnak, a belső élet tiszta szerénységének, a nagy megtisztulásnak prédikátora, de hangja néha túlzengi föld alatti életünk mécs világította sátorait, és tömegeket ráz meg a lélek legmélyéig.”

1930-ban az *Erdélyi Fiatalok* című, Kolozsvárt szerkesztett „romániai magyar főiskolás lap” alapítói között láthatjuk. Az erdélyi magyar irodalmat új korszakába átvezető folyóirat hasábjain az impériumváltozás után felnövekvő, a megváltozott körülményekre az idősebbeknél nyitottabb és fogékonyabb, a korszerű ön- és helyzetismeret igényével fellépő ifjú nemzedék hallatta hangját, keresett válaszokat a fasizálódó Európa és az erdélyi kisebbségi sors kihívásaira. Az ő programjukba avat be a *Tükör előtt* következő részlete, fölvilágítva a népe szabadságáért „szelíd háborút” folytató Gandhi arcképét is:

Mondják, apáink bűne, ami történt.

Mindegy. Mienk a végzet és a sors.

*Ők még a multba révednek tükörként,
mi már a sodró víz tükrén, a gyors
jelenben látjuk arcunkat s a törvényt:
Türni – a bölcsek ételén a bors,
okulni – szükség, megbocsátni – jóság,
dolgozni – ez a legnagyobb valóság.*

*Bolyongani faluról falura.
Durva daróban gazdag, tiszta szellem.
Egymás szolgálja mind és nem ura.
Csecsemő csámcsog minden anyamellen.
Így készülünk szelíd háborura,
mindíg magunkért, soha mások ellen,
sót párolunk és vásznakat szövünk
s míg kisebbítnek, lassan megnövünk.*

Az erdélyi ifjúsági mozgalmakkal kialakított kapcsolatait erősítette, hogy 1930. május 8-án a Kolozsvári Magyar Egyetemi Hallgatók Egyesülete – Szabó T. Attilával együtt – alelnökévé választotta.

Tevékeny szerepet játszott Erdély római katolikus vallási mozgalmaiban is. Édesanyja példáját követve, ő is tagja volt a ferencesek harmadik, világi rendjének. Már Szatmárnémetiben szoros együttműködés alakult ki közte és Olasz Péter jezsuita szerzetes között, akit rendje Trianon után az erdélyi magyarság, főként a római katolikus ifjúság lelki gondozásával bízott meg. Az ő szerepét az 1930-as években Márton Áron, a későbbi gyulafehérvári püspök, Erdély lánglelkű apostola, a magyar katolicizmus egyik legfénylőbb szelleme vette át. 1928 júliusában ismerték meg egymást, amikor Dsida előadást tartott a Marosvásárhelyen megrendezett fiúkongresszuson, melynek megszervezésében Olasz Péter is részt vett, s a helyi római katolikus főgimnázium akkori hittanára és szubrégense, Márton Áron volt a rendezője és házigazdája. Különösen intenzívvé vált együttműködésük 1932-től, amikor Márton Áront a kolozsvári magyar egyetemi ifjúság lelkipásztorává nevezték ki. Ettől az évtől ő irányította az Erdélyi Katolikus Népszövetség egyetemi és főiskolai szakosztályát is, mely csakhamar Dsida Jenőt választotta elnökévé. 1931-ben tagjává fogadta az Erdélyi Katolikus Akadémia, melynek 1933-tól ő volt az első fizetett állású központi titkára.

A neveltetéséből fakadó, intenzív erejű vallási élmény, az evangéliumok üzenete, az „imitatio Christi” gondolata mélyen áthatotta líráját is, a XX. század legnagyobb magyar szakrális költői közé tartozik. Már a

szeme nézésében, a tollfogásában ott rejtőzött és az egyszerűség, a természetesség evidenciájával nyilatkozott meg keresztény hite. Legkedvesebb szentje, egyik legnagyobb mestere és példaképe Assisi Szent Ferenc volt. A *Naphimnusz* költőjének eszmevilága, lényegességlménye és megragadottsága talán a legfőbb ihletője és alakítója költészetének: a világ pompájában és gazdagságában a Teremtő képmását, az isteni létezés szépségét és tökéletességét fedezte föl. Az önéletrajzi ciklus *A pántos kapukon túl* című versében ilyen férfias nyíltsággal és határozottsággal vallotta meg feltétel és kétely nélküli ragaszkodását egyházához és hitéhez:

*Zarándok lettem és hívő keresztény.
Kedves virágom: zsenge barkaág.
Hiszem, hogy Krisztus és a szent kereszt: tény
és rajta kívül minden hiúság.*

Az életöröm képességét is Isten ajándékának, a Vele való találkozás egyik formájának, a Hozzá vezető út lépcsőfokának tekintette. *Kereszténység és életöröm* című előadásában ezt olvashatjuk: „Azt tanítja nekünk Szent Ferenc, hogy örvendjünk a színeknek, melyek a szemünkbe lobognak. Örvendezzünk az ízeknek, a hangoknak és az illatoknak. Örvendezzünk mindenkor minden tiszta örömeknek, legyünk feltárt szívű, égő szemű, vidám, örök gyermekek, mert az igazi kereszténynek nincsen mitől félnie és rettegnie.” Ugyanezt a gondolatot egyik utolsó versében, a *Tíz parancsolatban* így fejezte ki:

*Felebarátod ökre, háza
után kívánságod ne legyen:
ilyen szegénységekre vágyani
nagy szegénység és csúnya szégyen.
Orrodba édes illatot gyűjts,
szivedbe békét és mosolygást,
szemedbe fényt, hogy az utolsó
napon is tudj örülni folyvást
s eképpen szólj csak és ne mondj mást:
köszönöm, hogy tápláltatok,
hús, alma, búza, lencse, borsó!
Amint jó volt hozzám a bölcső,
tudom, hogy jó lesz a koporsó.
Ki most lefekszik, nem kívánta,*

*hogy földje legyen, háza, ökre,
de amit látott, gyönyörű volt
és véle marad mindörökre.
És övé marad mindörökre.*

1937-ben feleségül vette régi szerelmét, Imbery Melindát. A polgári esküvőt július 22-én, az egyházit 31-én tartották meg a Szent Mihály templomban, amelynek oltára előtt Márton Áron áldotta meg házasságukat. Még aznap Debrecenbe indultak nászútra, ahol a Nyári Egyetem ösztöndíjjal várta őket. Dsida ott írta *Örök útitársak* és *Csokonai sírjánál* című versét: az előbbiben feleségének, az utóbbiban Erdélynek fogadott örök hűséget. A kurzus befejezése után más magyarországi városokat is fölkerestek. Élményeiket a *Képeslapok Magyarországról* című, a *Pásztortűz* hasábjain közzétett cikksorozat örökítette meg a legrészletesebben.

Feleségével egy esztendőnél is rövidebb időt töltött együtt. Az ő esetében nemcsak szellemi, hanem fizikai értelemben is igaz volt Szent Ágoston egyik szép gondolata: zaklatott ritmusban dobogó szíve – a *Naphimnusz* kezdődik ezekkel a szavakkal Sík Sándor fordításában – csak a „Mindenható, fölséges és jóságos Úr” ölelő karjaiban, Jézus szívében tudott megnyugodni.

Édesanyja visszaemlékezése szerint 1938. június 7-én este nyolc óra harminc perckor, alig harmincegy éves korában lépett be „a holtak falujába”, ahová – *A pántos kapukon túl* című verse szerint – gyorsvonattal tette meg az utat, s azt is előre megüzente egy „üstökös-galambbal”: „Este érkezem”. Talán nemcsak ez a jóslata vált valóra, hanem a hozzá kapcsolódó másik is, s a „meszelt, parányi” égi állomáson valóban egyik legjobb barátja, Kuncz Aladár fogadta őt és Kosztolányi. Személyükben képviseltette magát Erdély, és képviseltette Magyarország. Elküldte követét az a két szellemi műhely, amely a legközelebb állt ízléséhez: az *Erdélyi Helikon* és a *Nyugat*. Ez az álomkép minden részletében átgondolt és hiteles.

Halálos ágya mellett ott virrasztottak és imádkoztak családtagjai, akiknek a fájalmában számos egyházi és világi barátjuk osztozott. A ferences házfőnök, a ferences rendfőnök, a piarista rendfőnök, a kolozsvári Magyar Színház igazgatója társaságában jelen volt Márton Áron is, aki június 9-én, csütörtökön délután a gyászszertartást vezető papként elkísérte őt utolsó útjára, a Házsongárdi temetőbe. Krenner Miklós, a *Spectator* álnéven publikáló erdélyi újságíró tanúsága szerint inge alatt ferences skapuláréval temették el.

Kriptáján *Sírfelirat* című, 1935. július 9-én keletkezett versét olvashatjuk, melyet sokan szó szerint ismernek:

*Megtettem mindent, amit megtehettem,
kinek tartoztam, mindent megfizettem.
Elengedem mindenki tartozását,
felejtsd el arcom romló földi mását.*

Az utolsó sorban kifejezett kérés teljesíthetetlen. Dsida Jenő ma már a legnépszerűbb költőink közé tartozik, egyre többen a szívükbe zárják alakjának, arcának „romló földi mását”.

Ez az összeállítás sajátos nézőpontból tárja az olvasó elé a „poeta angelicus” életének azokat az eseményeit és helyszíneit, amelyek a választott téma és műfaj szemszögéből megragadhatóak. Címe a *Leselkedő magány* egyik verscímét idézi.

Létrejööttét elsősorban az a szeretet ösztönözte, amely kisiskolás korom óta Dsida Jenőhöz fűz. *Tarka-barka strófák* című versét idézve: a vele való „baráti lét avatta széppé életem felét”. Az ő emléken kívül döntő mértékben járult hozzá megszületéséhez a régi képeslapok művelődéstörténeti értéke és fontossága is. Lapozgatása közben a száz éve született költő pályafutásának egy-egy fölemelő mozzanata éppúgy megdobogtatja a szívünket, mint a régi Erdély varázsa. A hatást tovább fokozzák a költő verseiből, prózai műveiből és leveleiből a képeslapok mellé illesztett idézetek.

A legtöbb képeslap a saját archívumomból való. Ez a munka szükség-szerű korlátait is jelzi, hiszen az anzikszkártyák gyűjtése soha véget nem érő folyamat, amely újra és újra meglepetésekkel jár. Különösen igaz ez akkor, amikor a gyűjtési témakör olyan tág határok között mozog, mint esetünkben. Teljességről tehát szó sem eshetik.

A helyszínek bemutatásakor, ha csak tehettem, azokat az ábrázolásokat választottam ki, amelyek közvetlenül kapcsolódnak Dsida Jenő életéhez és pályájához. Arra törekedtem, hogy a költő életében vagy ahhoz közeli idő-pontban készült képeslapok kerüljenek a gyűjteménybe. Az összeállítás így akarva-akaratlan a két impériumváltás következményeit is bemutatja a képeslapkiadás történetében. (Az elsőt, a trianonit – mint a *Tükör előtt* című vers kapcsán utaltam rá – Dsida Jenő már eszmélkedő kamaszként élte meg, a második pedig alig két évvel halála után következett be.) Néhány

anzikszkártya közreadását szimbolikus jelentése vagy szépsége és érdekessége magyarázza. Köztük föl-fölbukkannak kuriózumok is. Ilyen például az a képeslap, melynek szövegét Dsida írta, s a budapesti New York Szállodából küldték haza Kolozsvárra 1934 tavaszán azok az erdélyi írók, akik magyarországi előadó körúton vettek részt. Ritkaságnak számít az a fotólap is, amelyet egy kolozsvári fényképész készített az erdélyi költő halálakor.

Az összeállítással semmi más szándékom nem volt, csupán az, hogy örömet és gyönyörűséget okozzak másoknak és magamnak is.

A tíz éve Egerben megalakult Dsida Jenő Baráti Kör ezzel a kiadvánnyal szeretne hozzájárulni névadója századik születésnapjának méltó megünnepléséhez.

Az összeállítás megszerkesztéséhez értékes támogatást nyújtott Dsida Ottó, a Dsida-család Győrben élő leszármazottja, Elbe István, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, Láng Gusztáv irodalomtörténész, Muzsnay Árpád újságíró és Sas Péter művelődéstörténész. A képeslapok lemásolásához Erdei Gyulától és Kovács Mihálytól kaptam segítséget. Ezért mindannyiuknak hálával tartozom. Sas Péternek külön is köszönöm az Erdély-gyűjteményéből átengedett képeslapokat és a gondos lektorálást.

A szép címlap Garai Gábort, a számítógépes szövegszerkesztés Fodor Zoltánt, a nyomdai munkálatok irányítása pedig Ujhelyi Ferencet, a gyöngösi Konturs Nyomdaipari Kft. ügyvezetőjét dicséri.

Eger, 2007. október 12.

Lisztóczy László

A GYERMEKKOR

*Fakó fényképpel nézek egyre szembe,
ahogy az íróasztalnál ülök.
Mi minden jut egy képről az eszembe,
láttán borongok és felderülök
s mélázva veszem olykor a kezembe:
Egy kedves kisfiú, vidám szülők –
bizony, bizony, huszonöt éve van tán,
hogy ültek ott a tág üvegverandán.*

*Egyenruhát visel a ház ura,
a hadnagy úr. Merész, sasorrú, nyalka.
Anyám fején a tornyos frizura
roppant előkelő s a fiatalka
fitos archoz oly meghatón fura.
A kisfiúról mondhatnék egy falka
dicséretet, de egyesek szerint
önhitt vagyok s ez szerénységre int.*

(Előre való beszéd)

SZATMÁRNÉMETI

Dsida Jenő 1907. május 17-én született Szatmárnémetiben, a Hunyadi utca 42. számú házban.
Édesapja Dsida Aladár mérnökkari tiszt, őrnagyi rangot ért el az Osztrák–Magyar Monarchia
közös hadseregében, édesanyja csengeri Tóth Margit.

SZATMÁRNÉMETI.

R. k. székesegyház.

Szatmárnémeti

Róm. kat. székesegyház

*Harangszonduláskor
imámat eresztém:
hadd haljak meg úgy, mint
kedves, víg keresztény.*

(Jámbor beszéd magamról)

*Színek zengése!
Fények zúgása!
Mártir mosolya!
Szűz vallomása!
Kék, ami békül,
piros, mi lázad!
Magasba ragad,
a mennybe ragad
lángtüнемény
és tűzkáprázat!*

(Templomablak)

SZATMÁRNÉMETI.

Görög keleti templom.

SZATMÁRNÉMETI.

Ref. láncos templom és Jóginnázium.

BUDAPEST

Angolkisasszonyok zugligeti intézete, I. Szarvas Gábor-út 50.

Játék az erdő szélén.

1910-ben a Dsida-család Budapestre költözött. Először a VII. kerületi Ilka, 1911-től pedig a Svábhegy környéki Virányos utcában laktak. Dsida Jenő 1913 szeptemberétől a Szarvas úti apáciskolában végezte az első elemi osztályt.

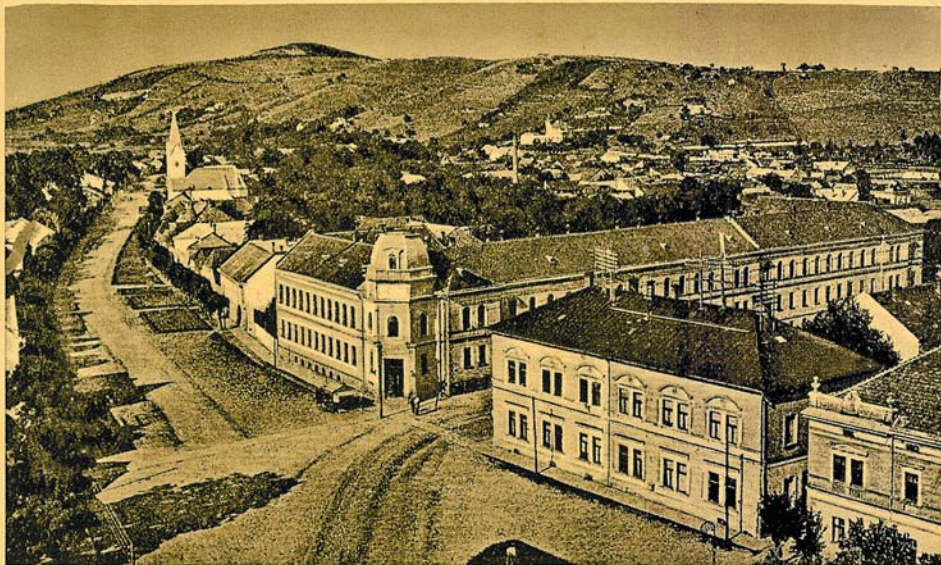
Az Irgalmas Szeretet Leányainak Rendháza, Budapest – Svábhegy

A Svábhegy patinás szépsége bizonyára megragadta a gyermek Dsida Jenő fantáziáját.

BEREGSZÁSZ

Beregszász

Dsida Aladárt az I. világháború kitörésekor a frontra vezényelték. Eladták Virányos úti házukat, s a magára maradt édesanya két gyermekével, a hétéves Jenővel és a hároméves Aladárral szüleihez költözött Beregszászra. Dsida Aladár a háború első esztendejében orosz fogságba esett, ahonnan csak 1918-ban tért vissza.

*Jézus kiált fennszóval: – Éli, Éli,
lamma sabaktani! – Dördül a menny.
Sikkant a sátán és világát éli,
égig fröccsen a sár, a geny, a szenny.
Apám rút csukaszürkére cseréli
aranyzsinóros pompáját. – Ne menj! –
zokog anyám. Csók, ölelés, virág, dal.
Megy a vonat hurrázó katonákkal.*

*Elcsöndesül a zenekar s a dob.
Magunk maradtunk, gyöngé, árva három,
kiket az útból bárki félre dob.
Öcsém kétéves, én a hatot járom
és aki „hármunk közt a legnagyobb”,
anyuska is legföljebb huszonhárom.
– „Ha néhány hétnél tovább tartana,
gyertek le hozzánk!” – írja nagymama.*

*Kis felvidéki város, vén Beregszász,
gazos Fürdőkert, sáros Vérke-part,
agg csöndedből ma is felém remeg száz
félálom- emlék, ködlepett, zavart –
kanyaró, vörheny, zegzugos öreg ház,
matrózruhám, melyet mamuska varrt,
iskolaudvar, felzsibongó hajsza,
nagyapám szúrós, pedrettvégű bajsza.*

(Előre való beszéd)

Dsida Jenő anyai nagyapja a beregszászi vasútállomás főnöke volt. Ott kapott szolgálati lakást, amelyben a Dsida-család is otthonára talált az I. világháború éveiben.

Beregszász

Állami főgimnázium

**Dsida Jenő Beregszászon 1914 és 1917 között befejezte elemi iskolai,
1917 őszén pedig megkezdte gimnáziumi tanulmányait.**

Beregszász

Gimnázium

1918-ban, miután Dsida Aladárt a helyi vasútállomás parancsnokává nevezték ki, a család visszaköltözött Szatmárnémetibe. Dsida Jenő ott fejezte be a gimnáziumot, s 1925-ben érettségi vizsgát tett a „Liceul Mihai Eminescu”-ban. A két képslapon ennek az intézménynek – a volt katolikus gimnáziumnak – az épülete látható. A felső Trianont megelőzően, az alsó az 1940-es évek elején készült.

Szatmárnémeti

Róm. kat. főgimnázium

A BEÉRKEZÉS IDŐSZAKA

*Jobbra a régi tükörben magamat látom
merészen és fiatalon.*

*Szemben az ablakon át a világot,
mely szép és kedves és nekem való.*

(Interieur)

KOLOZSVÁR

Dsida Jenő 1925 szeptemberében a kolozsvári Regele Ferdinand – hajdani nevén: Ferenc József – Tudományegyetem jogi karán folytatta tanulmányait. Egy év múlva szülei is a kincses városba költöztek, hogy segíthessék súlyos szívbetegségben szenvedő gyermeküket.

A Dsida-család az egykori Fürdő utca 14. szám alatt, a Sétatér közelében lakott. Bizonyára az ott elterülő tó is ösztönözte Dsida Jenő nagy tó-verseinek megszületését (*Tóparti könyörgés, A tó tavaszi éneke*).

A Sétatér szelíd gesztenyefái alatt írta 1936. május 26. és 29. között a *Psalmus Hungaricust*.

A Dsida-család otthonához közel volt a híres kolozsvári főtér is. A költő gyakran elsétált a város nagy szülöttének, Mátyás királynak a szülőháza és szobra előtt.

A felső képslapon a Regele Ferdinand Tudományegyetem homlokzata és főbejárata, az alsón a volt piarista templom melletti oldalbejárata látható.

Dsida Jenő – aki tagja volt a franciskánusok harmadik, világi rendjének – a Karolina téri ferences templomban tett eleget vallási kötelezettségeinek.

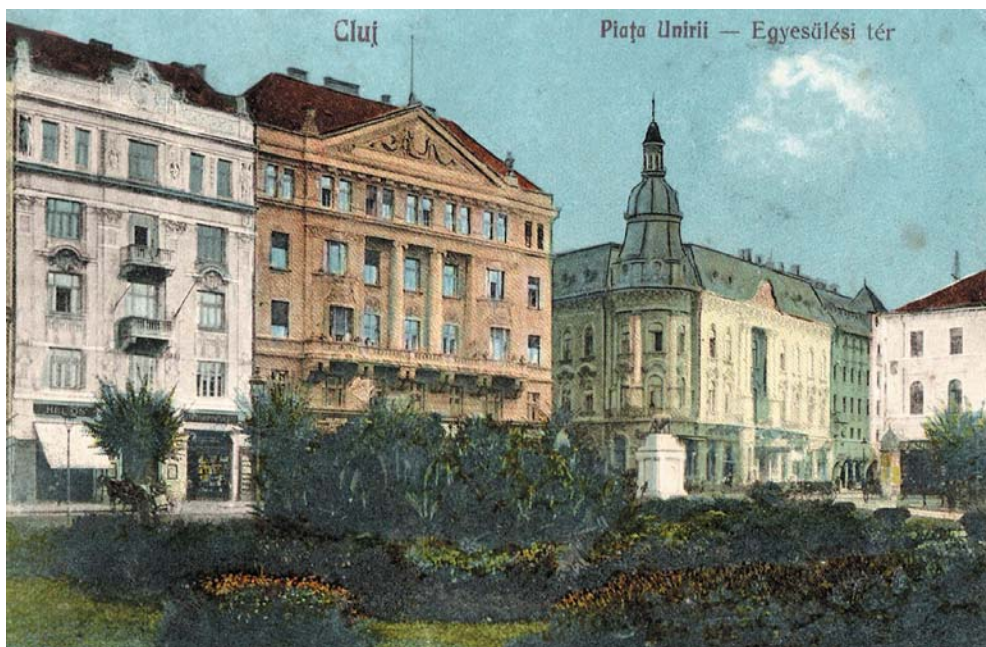

Az Unitárius Kollégium hátsó traktusa a Brassai utcára nyílik, ahol az 5. szám alatt működött a *Pásztortűz* szerkesztősége. A Reményik Sándor által 1921-ben alapított folyóiratnak 1927 és 1935 között Dsida Jenő is munkatársa volt.

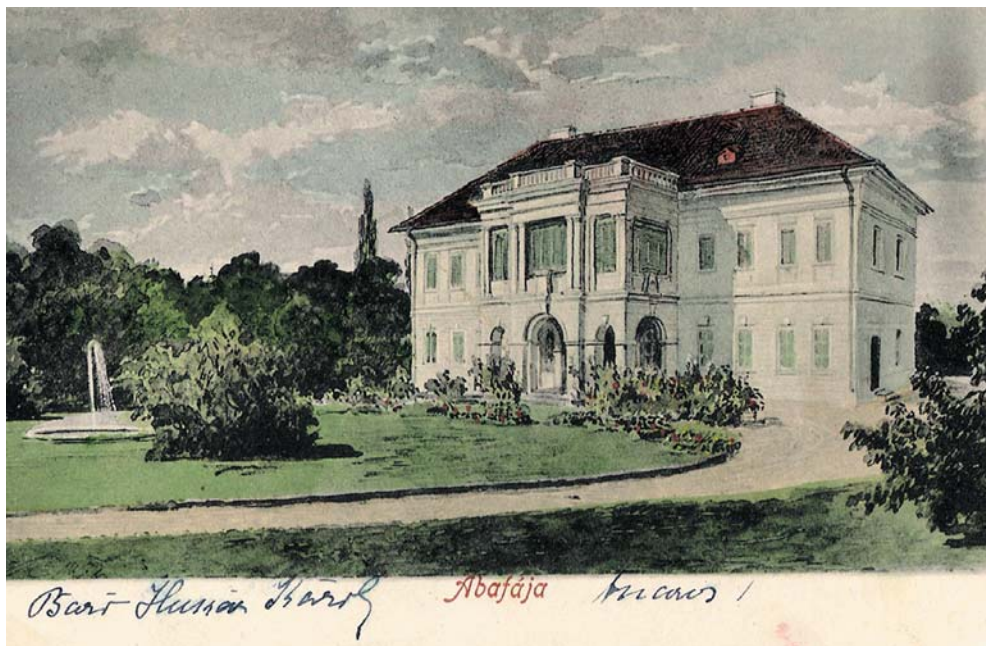
„Húszéves költő – és költő a javából. Nézzük meg, milyen. Nagyon kell hogy érdekeljen mindnyájunkat az, amit mond és amit jelent, mert ez a nemzedék az, amely a mi lehanyatló kezünkől kiragadja az erdélyi magyar líra fáklyáját, s viszi tovább a népek versenyfutásán az örök Szépség felé. Dsida Jenőt már figyeljük egy-két éve, elszórta megjelent költeményei mind erőteljesebben biztattak, hogy benne lássuk irodalmi »utánpótlásunk« egyik komoly lehetőségét. Háború ez is, ami most itt folyik, fegyvertelenül is vért, életet és ideget emészt. De dicsőségesebb és szentebb küzdelem, mert örökkévaló javakért folyik, a célja világos, az iránya félreérthetetlen. Csak lelkek kellene hozzá, szép és igaz lelkek. A küzdelem során mind fiatalabb harcosokra kerül sor. Milyen a mai húszévesek lelke? Dsida Jenő első kötetében, verseinek első összefoglaló képében azt feleli nekünk, hogy ez a lélek fáradt és szomorú, talán még inkább, mint az öregebbeké. Kissé fásult is, kissé fagyos is. Nem csodáljuk. Ezek a lelkek romok közt születtek. Mi, idősebbek legalább láttuk még állni a várat, a nagy realitások és nagy illúziók palotáját. Ezek a fiatalok járnak a romok között és keresgélnek. Szilánkokat, foszlányokat, hervadt virágokat gyűjtenek, szétrobbant világok atomjait. Összerakják csodálatos, néha bizzarr koszorúba. Játéknak látszik sokszor mindez, pedig halálosan komoly a dolog...” (Reményik Sándor: *Leselkedő magány. Pásztortűz*, 1928.)

Dsida Jenő indulásától, 1928 májusától munkatársa volt az *Erdélyi Helikon*nak. A képeslapon jobbra a Babos palota látható, melyben egy ideig a folyóirat szerkesztősége is helyett kapott.

Az *Erdélyi Helikon* szerkesztősége 1935-ben a főtérrre, a hajdani Mátyás király tér 7. számú, a képeslap bal oldalán látható épületébe költözött, s ott működött megszűnéséig, 1944-ig.

Dsida Jenő 1928 novemberétől 1929 júniusáig házitanító volt Abafáján a báró Huszár-családnál.
A képeslapon – ahogyan valaki tintával oda is írta – a család kastélya látható.

„Ma délelőtt fejeztem be a szobám berendezését, és most igen kellemesnek érzem, jólesik benne lenni. Nagyon csodálkozni fognak Mamuskáék, ha megtudják, hogy egy szép kicsike szobát választottam magamnak a kastély földszintjén, mely távolról sem hasonlít a többi komor teremhez. Mindössze három méter széles, öt és fél méter hosszú és fehérre, hófehérre van meszelve. Szép súrolt deszka a padlója, akár egy kicsi falusi házikónak. Két nap alatt kitapasztaltam, s meggyőződtem róla, hogy száraz, napos, egészséges kis szoba. Levegője van elég, mert majdnem öt méter magas, és egy hatalmas, két méter széles, három méter magas ablak van rajta, mely a park legszebb részére, a fenyvessel kerített fősétányra néz, szembe a tóval és messze gyönyörű hegyekkel. Az első reggelen (vasárnap) csodaszép volt. Fél nyolckor keltett fel a komornyik, és ott künn, mikor felhúztam a függönyt, már derengett. Hamar felöltöztem, s kimentem a parkba. Csupa harmat volt minden, csillogtak a fenyők, messze zúgott a szökőkút, és egészen piros volt a nap, amikor felkelt. Több mint egy órát sétáltam a miséig, melyen ministráltam és áldoztam.” (Részlet Dsida Jenő 1928. november 19-én Abafáján kelt, szüleinek írt leveléből)

A marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság választmánya 1929. február 24-i ülésén rendes tagjává választotta Dsida Jenőt. Székfoglalóját március 3-án tartotta meg.

„Fél tízre mentünk fel az újságíró klubba – fényes, gyönyörű helyiségek –, az Árvaház teaestélyére, ahol külön pódiumon külön asztala volt a Kemény Zsigmond társaságnak. A Sényi László vendégei voltunk. Sok felköszöntőt, és mikor beléptünk, háromszoros éljent kaptunk a közönségtől, mely impozáns volt. Itt zajlott le a Miss Marosvásárhely megválasztása is, s tessenek képzelni, engem is felkértek a tíztagú zsűribe. Sok gyönyörű lány versenyzett, de egyhangú szavazással egy tizenhat éves kislányt választottunk meg, akit már azelőtt is ismertem. Egyszerű, Mária-érmes, piruló katolikus leányka, aki elkezdett sírni. Így aztán senki se haragudott meg. A kislány tényleg gyönyörű, porcelánfehér arc, koromfekete haj stb. Egy gimn. tanárnak a lánya. Aztán Bánffyval beszélgettünk egy kicsit még, megittam egy teát (közben legalább hússzor jöttek hozzám autogramokért), éjfél után fél egykor pedig, tekintettel arra, hogy megkezdődött a tánc s nagybőjt van, Szentimreiékkel együtt meglógtam. Szentimreiné kimerültség és fejfájás miatt jött el. Nekem mindig nagyon szép emlék marad ez a vásárhelyi két nap.” *(Részlet Dsida Jenő Abafáján 1929. március 4-én kelt, szüleinek írt leveléből)*

MAROSVÉCS

Dsida Jenő 1929. augusztus 2. és 4. között vett részt először a helikoni íróközösség marosvécsi tanácskozásán báró Kemény János itt látható „romantikusan szép kastélyá”-ban.

*A rímem inkább rólatok pereg,
akik bozótok, sziklák közt merészen
törtetek ösvényt, első farmerek,
s tanyát ütven ez erdőntúli részen,
dalt kezdtetek. (Én még mint kisgyerek
figyeltem rá, példát követni készen.)
Tábortüzetek most is zengve ég,
honfoglaló, nagy írónemzedék!*

*Reményik, Áprily és Tompa László
s a mindig zsémbes, mindig harapós,
mindig teremítő tettekért parázsló
öreg harcos, a kajlabajszu Kós
és Kuncz, akit korán elvitt a gyászló
s a hullócsillag, Sipos Domokos,
Nyíró, Tamási, – még ki fér a listán?
Molter, Tabéry, Berde, Bartalis tán...–*

*s ti mind, mindnyájan, tisztelt névsereg,
kiket nem sikerült itt rímbe rónom,
Betűországban bölcs miniszterek
s Kovács Laci a szerkesztői trónon! –
előttetek most büszkén tiszteleg
hegyes szuronyként villogó írónom.
A véletek való baráti lét
avatta széppé életem felét.*

*S Kemény János!... A térképen kereszttel
jelölik majd, hol áll a vécsi vár
s tanítják: itt volt az erdélyi Keszthely
és fényt vetett egy elborult, sivár
világba. (Kérlek, János, ne neheztelj,
ha ideírom, amit egy szikár
vén székelly mondott rád a faluvégen:
„Báró ugyan, de abbahagyta régen...”)*

(Tarka-barka strófák)

TEMESVÁR

1932. február 1-jén a temesvári Lloyd-Clubban mutatkozott be az *Erdélyi Fiatalok* című folyóirat alkotói közössége. Az irodalmi esten részt vett Dsida Jenő is, és saját verseiből olvasott fel.

SZÉKELYKOCSÁRD

„Székelykocsárdról 14 perccel hamarabb ment el a brassó–kolozsvári gyors, mint ahogy én odaérkeztem. Így délután háromtól éjszaka fél tizenkettőig fogcsikorgatva, egyedül ültem csepergő esőben Székelykocsárdon...” (Részlet *Dsida Jenő* menyasszonyához, *Imbery Melindához* 1932. augusztus 10-én írt leveléből)

*Nem volt csatlakozás. Hat óra késést
jeleztek és a fullatag sötétben
hat órát üldögéltem a kocsárdi
váróteremben, nagycsütörtökön.
Testem törött volt és nehéz a lelkem,
mint ki sötétben titkos útnak indult,
végzetes földön csillagok szavára,
sors elől szökve, mégis szembe sorssal
s finom ideggel érzi messziről
nyomán lopódzó ellenségeit.
Az ablakon túl mozdonyok zörögtek,
a sűrű füst, mint roppant denevérszárny,
legyintett arcul. Tompa borzalom
fogott el, mély állati félelem.
Körülnéztem: szerettem volna néhány
szót váltani jó, meghitt emberekkel,
de nyirkos éj volt és hideg sötét volt,
Péter aludt, János aludt, Jakab
aludt, Máté aludt és mind aludtak...
Kövér csöppek indultak homlokomról
s végigcsurogtak gyűrött arcomon.*

(Nagycsütörtök)

MAGYAR KARAVÁN ITÁLIÁN KERESZTÜL

*Firenze képei, holland virágok,
zöld tengerek halk, álmos loccsanása,
ájultató gyönyörűségek,
Páris tüze, Velence csillogása!*

(Psalmus Hungaricus)

NAGYVÁRAD ÉS FIRENZE

Dsida Jenő 1932 januárjától a nagyvárad *Erdélyi Lapok* kolozsvári tudósítója volt. 1933 májusában ő is részt vett a napilap által szervezett olaszországi zarándoklaton. Élményeit *Magyar karaván Itálián keresztül* című – a továbbiakban többször idézett – könyvében írta meg.

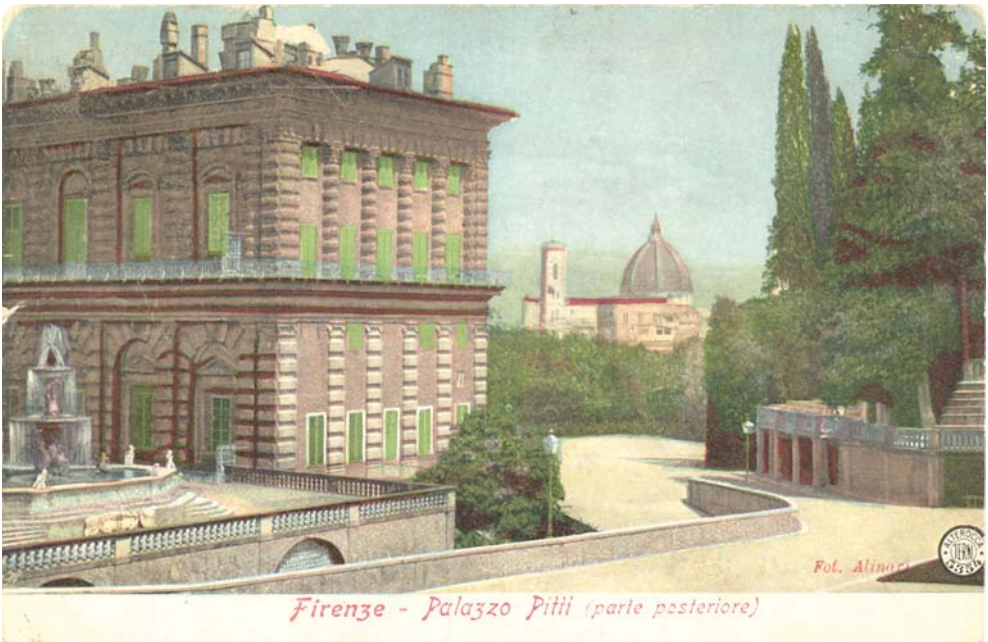

A közel háromszáz főből álló erdélyi zarándokcsoport először Firenzében nézett körül.

Botticelli (A. Filipepi) - La Nascita di Venere - Regia Galleria Uffizi - Firenze

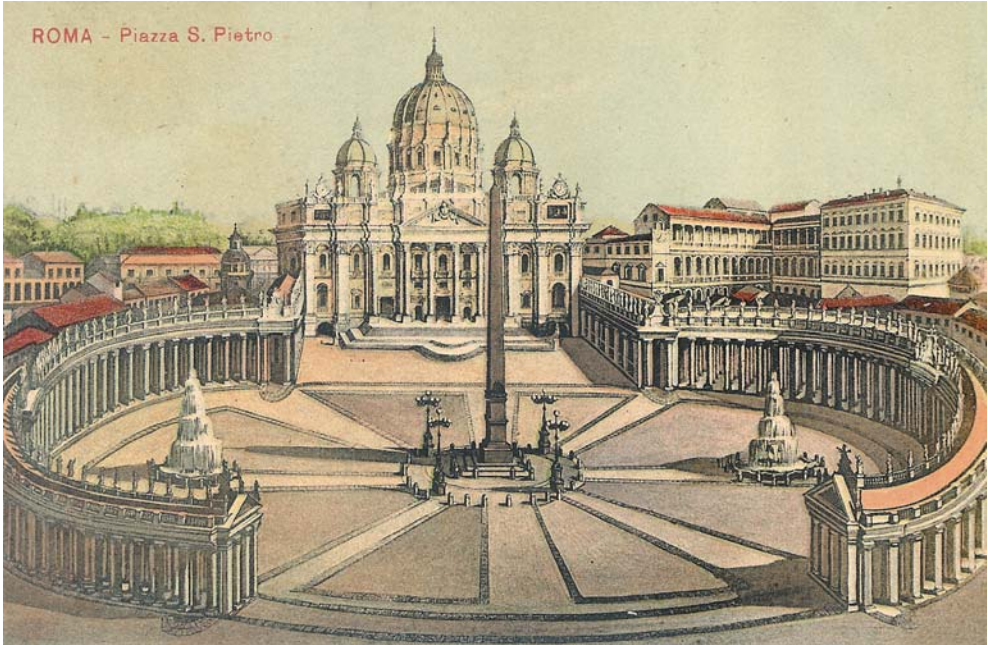
„Háromnegyed óra múlva léptünk be az Uffizi-képtárba, amelyet eddig még a világ egyetlen képtára sem múlt felül...”

Firenze - Palazzo Pitti (parte posteriore)

„Újra csak csoda: a Pitti-képtár! A Medicek, Pittiek és Savoyaiak minden pompája összezsúfoltan él a pazar csillárú, selyemtapétás termekben.”

RÓMA

„Ugyancsak száguldott velünk az autóbusz, és mi mégis siettetni szerettük volna. Igyekezünk közömbös arcot vágni, közömbös dolgokról beszélni, de minden szavunk mögül kisütött a parázsló izgalom, hogy most, mindjárt, néhány pillanat múlva meglátjuk a világ leggyönyörűbb és legnagyobb templomát, a keresztény világ közepét, a fantáziánkban kora gyermekkorunktól fogva legendássá tornyosodott Szent Péter templomot.”

„Mit is mondhatnék? Azt, hogy milyen csodálatosan, megkönnyeztetően szép Michelangelo Pietája?”

„Vedi Napoli e poi muori! (Nézd meg Nápolyt, aztán meghalhatsz!) – mondja kissé túlzott önérzettel a nápolyi közmondás.

A különböző jellegű olasz városok után – kettő sincs közöttük hasonló – ismét újdonsággal találkoztunk. Nápoly semmiféle más városhoz, más vidékhez sem hasonlít, csak önmagához. A kultúrában, történelemben, művészetben, régiségben gazdag Firenze és Róma után mennyire más szépség ez! A természetnek, a sugárzó délszaki tájnak, a tárt horizontnak, a ragyogó égnek, a végnélküli tengernek, a határtalan szabadságnak, modern kényelemnek és ősi, álmotag délolasz lustaságnak szépsége ez! Még a közelben ugyancsak füstölgő, rettegett Vezúv sem tud félelmes külsőt ölteni: habosfehéren, fellegszerűen bodrozó füstje inkább kedélyes és álomszerű, lejtős körvonala finoman könnyed, széprajzú és elegáns.

– No, itt is lehetne élni! – mondott ítéletet Nápolyról egyik háromszéki útitársunk.

Egyik oldalon Nápoly! A másik oldalon a messzi, távolból égszínkéken csillogó tenger. Nissida és Ischia szigetei. Hajók. Távolabb Capri csalogató körvonalai. Valóságos édenkert táj. A felhők meghasadtak ebben a pillanatban, és a gyönyörű arany napfény zuhogva ömlött a kék vízbe!

Miért nem lehetett dobantani akkor, és azt mondani makacsul:

– Én itt maradok!

Miért kellett eljönni onnan?”

PADOVA

Padova
Basilica
di Sant'Antonio

„Szent Antal ötkupolás nagy dómja: csupa szépség, csupa ereklye, csupa kincs.
Minden a nagy, melegszívű franciskánus eleven közelségéről beszél.”

Páduai Szent Antal

VELENCE

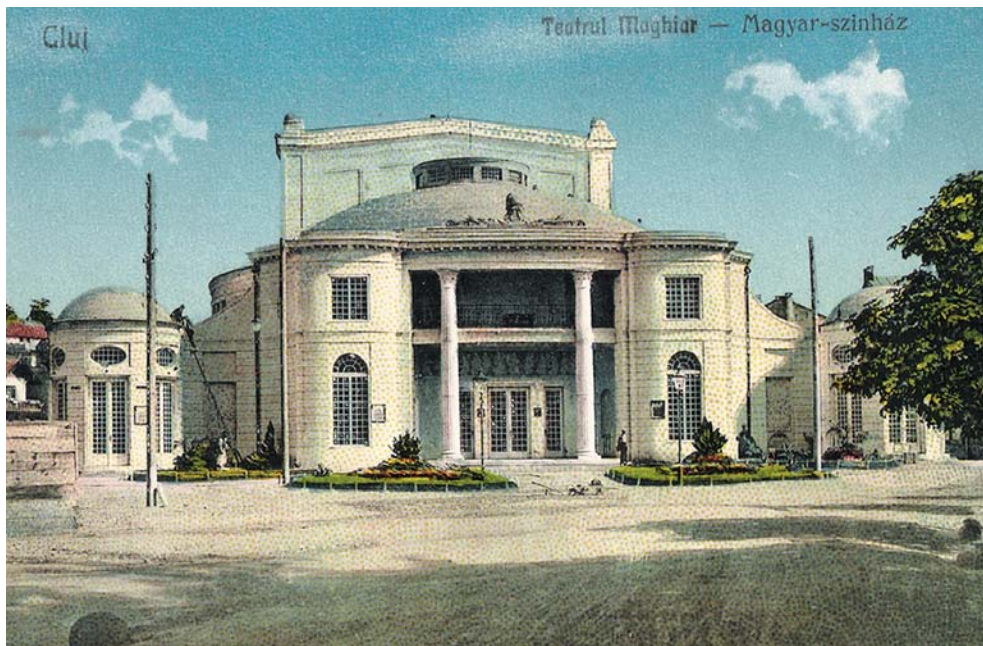
„Távoli, halk, lágyan zsongó muzsikával lehetne talán egyedül kifejezni azt, hogy micsoda Velence... Ha behunyod szemedet, mintha hallanád is a zenét... Olyan szép, hogy lezárt pillád alá szökik a könny...”

AZ UTOLSÓ ESZTENDŐK

*Ó, érettsorsú, árva férfi,
ki lápok lángjait úztad rohanva
s már-már elérvén, hűnyni láttad
s kezedre csöppent lucskos, éji hamva!
Te harmincéves férfiarc,
sokat tudó, öregedő,
leheld vakká tükreidet, ne lássék
titkod: a sok finom redő.*

*Dudolj, dudolj, szál gyertya mellett.
Nem férfi, kinek könny csurog az állán.
Dudolj, dudolj, dudolva gyászolj,
fütyörésszel az ifjúság halálán.
Teste testedben mállik el,
míg babrálja a lány enyészet, –
fényes nagy lelke száll magasra, száll, száll
s eltűnik. Már hiába nézed.*

(Már hiába nézed)

Dsida Jenő 1933-ban egy román barátjával, George Sbărceaával zenés színpadra dolgozta át Móra Ferenc *Dióbél királyfi* című meséjét. Szövegét Dsida, zenéjét Sbărcea írta, aki komponistaként a Claude Romano álnevet használta. A darabot felajánlották a kolozsvári Magyar Színháznak. A színtársulat igazgatójának az volt a véleménye, hogy magyar mesejáték magyar zeneszerzőt vagy legalábbis magyar hangzású neveket igényel. Egy újságírónak – aki részt vett a mű első felolvasásán – az a gondolata támadt, hogy a Sbărcea nevet a plakáton változtassák Barcsaira, amelynek a hangzása még közel is áll az eredetihez. Nemcsak Sbărceaiban, hanem magyar alkotótársában is visszatetszést keltett az ötlet. Dsida szolidaritást vállalt megsértődött barátjával. A bemutató emiatt megghiúsult.

Dsida évekkel később a következőket jegyezte barátja emlékkönyvébe:

*Légy Sbărcea, – nem bánom,
légy Claude Romano, – nem bánom,
légy Barcsai, – nem bánom, –
de ember vagy s ez a fontos.*

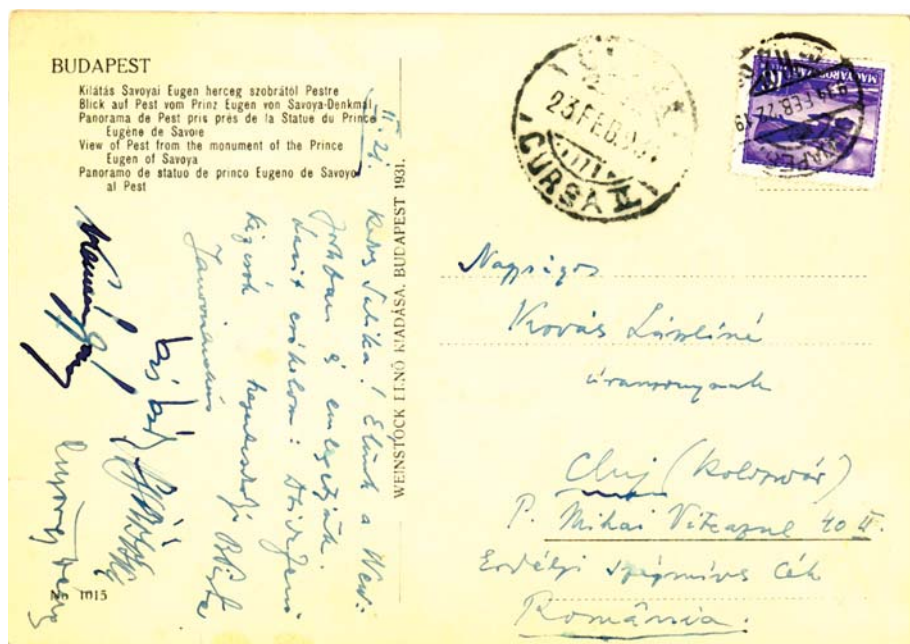
936. nov. 7.

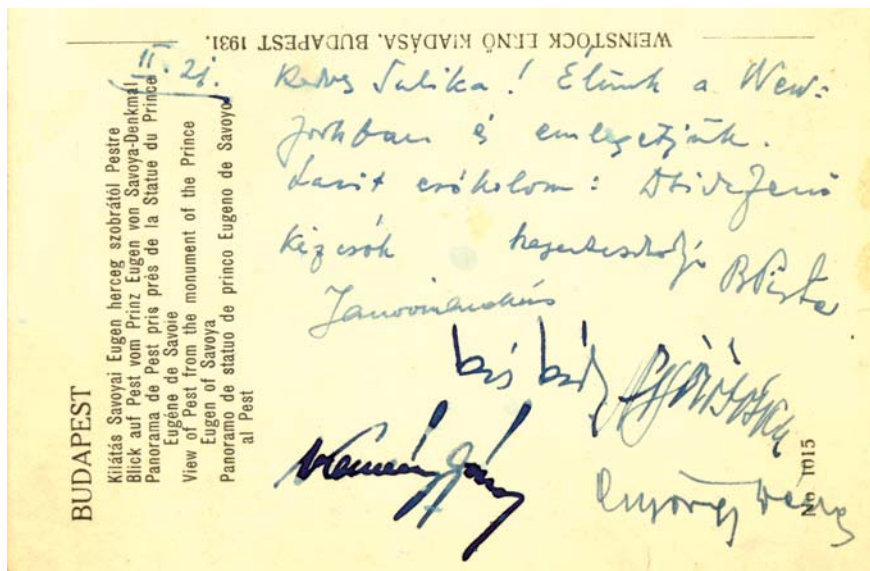
Szeretettel –

Dsida Jenő

1934. február végén és március elején az *Erdélyi Helikon* írói – közöttük Dsida Jenő – magyarországi előadó körúton vettek részt. Ezt a képeslapot február 21-én a budapesti New York Szállodából küldték haza Kolozsvárra Kovács Lászlónénak, az Erdélyi Szépművés Céh és az *Erdélyi Helikon* munkatársának, Kós Károly legfőbb segítőjének.

A képeslap kinagyított szövege. Megfogalmazóján, Dsida Jenőn kívül aláírta Kemény János, Kós Károly és Nyíró József, továbbá György Dénes, az elcsapott középiskolai tanárból lett előadóművész, Janovics András, a kolozsvári *Új Kelet* munkatársa és dr. Bertalan István, a Budapesti Iparkamara akkori főtitkára, az erdélyi írók lelkes hazai barátja.

„A dunántúli diadalútról – mert az volt valósággal – néhány órája érkeztem Pestre... Székesfehérvár, Pécs, Szombathely, Sopron, Magyaróvár, Pápa és Tata voltak eddigi állomásaink. El sem lehet mondani így pár szóval azt a leírhatatlan ünnepeltetést, amiben részünk volt. Idáig 12 bankett volt a tiszteletünkre. Halálba szórakoztatnak és mulattatnak bennünket.

Ma délután érkeztem meg Pestre. Vizitet tettem a Pesti Napló főszerkesztőjénél, a kávéházban Janovics Bandival beszélgettem, aztán hajrá, felvenni a szmokingot, rohanni a Vígszínházba. Lantos, a Révai Könyvkiadó Rt. igazgatója hívott meg bennünket egy páholyba. Az előadás nagyszerű, a darab gyalázatos volt. Színház után a városligeti Gundel mulatóban vacsoráztunk, onnan az Arizona bárba, onnan megint a Parisien Grill bárba, végül a Moulin Rouge mulatóba mentünk. Legvégül gyönyörű éjszakai sétát tettünk a Gellért-hegyen...

Most hajnali 5 óra. Az ágyban írom e sorokat az én édes kis Angyalomnak. Holnap délben robogunk Eger felé.

Most már kezdem érezni a fáradtságot. Örülök, hogy Eger az utolsó állomás. Onnan még visszajövünk ide Pestre, itt töltünk egy napot, s az után – haza!” (*Részlet Dsida Jenő 1934. március 3-án Imbery Melindának írt leveléből*)

EGER

Az előadó körút Dobó István városában, Egerben ért véget. Az erdélyi írók – Bánffy Miklós, Kemény János, Kós Károly és Dsida Jenő – bemutatkozására március 4-én került sor a Városi Színházban.

A nézőteret zsúfolásig megtöltötte a közönség, a színpadra lépő írókat percekig tartó, szünni nem akaró taps fogadta.

Márton Áron 1937. július 31-én a Szent Mihály templomban áldotta meg
Dsida Jenő és Imbery Melinda házasságát.

Ez első versem, mit Hozzád írok,
ki pályatársa lettél zord utamnak,
ki megfogod kezem, míg bűg a gép
s az állomások mind mögém rohannak.
Harminc kis állomást elhagytam immár
és közeledik már a többi, jaj:
minden nap új mér földkő, új barázda,
mindennap elhull egy-két szürke haj.

Bizony nem ünnep ez már. Utazás
csöndes, komoly magánya. Hallgatunk,
míg fogynak a fehér mér földkövek.
Hová megyünk, ó, hová hajtattunk?
Lassubb iram kell, tán közel a cél is.
Ha a végállomásra gondolok,
kezemben sír a toll, a zord acél is.

Dél, este, reggel sűrűn váltakoznak,
a föld marad, az ég nekünk mozog.
Társam lettél: ha éhes vagy, etetlek,
ha megszomjajztál, hát innod hozok.
Ketten vitatjuk meg az útitervet,
titkos halkan, hogy meg ne hallja más,
suttogva kérjük s úgyis válaszoljuk:
most hol vagyunk, ez milyen állomás?

Ó, szép ez így. Nyugodt, nemes, örök,
akár a kék, zöld, boldog végtelenség. –
Kacaj, sírás, – árny, fény, – élet, halál,
örök társak, együtt egy két jelenség; –
„Nagyon szeretlek” – gondolom magamban
és szólok: „Meg ne fázzál, végy kabátot.”
„Nagyon szeretlek” – gondolod magadban
s megkérded: nem álmos-e barátod?

(Örök útitársak)

DEBRECEN

1937. július 31-én, az egyházi esküvő napján a Dsida-házaspár Debrecenbe indult nászútra, ahol a Nyári Egyetem ösztöndíjjal látta őket vendégül.

„A kezdődő őszt már rálehelte a Nagyerdő fáira. A sárga akáclevelek, mint vékony, tojásdad aranypénzecskek hullanak alá. Szinte hallani, amint egymáshoz ütődve összecseengenek.

Az erdő sétányai mellett, a tereken, az utcákon kétoldalt még teljes pompával virítanak a virágok. Rengeteg virág. Talán sehol a világon nincs ennyi virág. Cineráliák, kánák, petúniák, szalviák, csipkés bokrokon kék, lila, rózsaszín harangok, élénk, rikító színek, a természet harsány vidámsága. Minden kihasználható darabka földön virágok pompáznak. A villanegyedek épülő utain platánok.

A villamoson egyszerre hét-nyolc nyelven beszélgetnek a fiatalok. Javában áll a Nyári Egyetem, melyre évente ötszáz idegen gyűl össze húsz nemzet fiaiból.

Egy szemüveges hollandus kinéz a villamos ablakán, és furcsa német-séggel mondja a mellette ülő bolgár lánynak:

– Azt hittem, hogy Firenze a virágok városa. Pedig Debrecen az.”

(Képeslapok Magyarországról)

„...Menj haza akácul
 s ha nyugonni tér
 tested és aláhull,
 légy te a gyökér,
 holtak itt is, ott is,
 több már el se fér,
 millió halott és
 milliárd gyökér.
 Vezekel az ősi vétek
 ősi föld alatt.
 Holt karokkal öleljétek
 míg el nem szalad,
 szőjétek keményen
 újra át meg át
 s megkötött fűvényen
 játszik unokád.”

Elhallgat a szózat.
 Egy bozontos ág,
 egy fűszál se borzad.
 Méla némaság.
 Csak bent zsong a zsoltár:
 Hálánk csókjai
 illetnek, hogy szóltál,
 jó Csokonai!
 Vándorbotunk, régi jussunk,
 vígy a homokon!
 Induljunk, hogy hazajussunk!
 Ég veled, rokon!
 Béborult a hűs ég,
 hűs esője sír.
 Hazahív a hűség
 s otthonunk a sír.

(Csokonai sírjánál)

DSIDA JENŐ
1907-1938

Dsida Jenő halálakor készült fotólap, alul
készítőjének a neve és címe.

*Míg mély alvókkal megrakottan
ment a hajó, én virrasztottam,
úgy dohogott, suhant előre,
hogy egymagamban voltam őre:
az utasoknak mindahánya
helyett aggódó kapitánya.
Én jártam mindig minden útban,
én szerettem és haragudtam,
én éltem, sírtam, én daloltam
mindenki helyett. Költő voltam.*

(Hulló hajszálak elégiája)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Dsida Jenő: *Séta egy csodálatos szigeten*. Cikkek, riportok, novellák, levelek. Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta: Marosi Ildikó. A könyvészeti adalékot összeállította: Váczy Leona. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1992.

Dsida Jenő: *Légy már legenda*. Összes verse és műfordítása Csiszér Alajos szerkesztésében. Püski, Bp., 1997.

Dsida Jenő: *Égi mezőkön*. Vallomások versben és prózában. Kabán Annamária és Mózes Huba szerkesztésében és utószavával. Tinta Könyvkiadó, Bp., 2001.

Dsida Jenő: *Levelek a havasról*. Válogatott prózai írásai. Válogatta és szerkesztette: Tertinszky Edit. Magyar Fórum Könyvek, Bp., 2001.

Dsida Jenő: *Magyar karaván Itálián keresztül*. Pomogáts Béla vezető tanulmányával. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Bp., 2006.

Monoki István: *Magyar könyvtermelés a román uralom alatt (1919–1940)*. II. kötet: *Hírlapok és folyóiratok*. Bp., 1941. Kiadja a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára.

Sbârcea, George: *Befejezetlen emlékirat*. Magyar írókról és művészekről. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1971.

Páskándi Géza: *Költői nyelvünk egyéni változatai és a táj*. Dsida Jenő emlékének. = *Tiszatáj*, 1977. 6. sz. 40–48.

Tükör előtt. In memoriam Dsida Jenő. Válogatta, szerkesztette, összeállította: Pomogáts Béla. Nap Kiadó, Bp., 1998.

Láng Gusztáv: *Dsida Jenő költészete*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár, 2000.

Poeta angelicus. Írások Dsida Jenőről és költészetéről. Szerkesztette: Lisztóczy László. Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2003.

Lisztóczy László: *Erdélyi arcok*. Castrum Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy – Pallas Kiadó, Gyöngyös, 1997.

Lisztóczy László: *Vonások Dsida Jenő portréjához*. Tanulmányok és dokumentumok. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2005.

Kabán Annamária – Mózes Huba: *Vers és lélek*. Dsida Jenő és költészete. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007.

Dsida Jenő emlékkönyv. Szerkesztette: Pomogáts Béla. Lucidus Kiadó, Bp., 2007.

TARTALOM

Előszó	7
--------------	---

A GYERMEKKOR

Szatmárnémeti	21
Budapest.....	24
Beregszász.....	26
Szatmárnémeti.....	29

A BEÉRKEZÉS IDŐSZAKA

Kolozsvár.....	33
Abafája	40
Marosvásárhely	41
Marosvécs.....	42
Temesvár	43
Székykocsárd	44

MAGYAR KARAVÁN ITÁLIÁN KERESZTÜL

Nagyvárad és Firenze.....	49
Róma.....	51
Nápoly	52
Padova	53
Velence	54

AZ UTOLSÓ ESZTENDŐK

Kolozsvár.....	57
Budapest.....	58
Eger	60
Kolozsvár	61
Debrecen.....	62
Fotólap Dsida Jenő halálára	65
Felhasznált irodalom	66

A DSIDA JENŐ BARÁTI KÖR KIADVÁNYAI

Gyertyaláng az éjszakában. Lisztóczy László négy tanulmánya Dsida Jenőről. Melléklet a *Polisz* 2000. áprilisi számához.

Kocsárdtól az Olajfák hegyéig. A megváltás emberarca. Kabán Annamária, Láng Gusztáv, Lisztóczy László és Mózes Huba tanulmánya Dsida Jenő *Nagycsütörtök* című verséről. Melléklet a *Polisz* 2002. júniusi számához.

A sorsvállalás drámája. Kabán Annamária, Láng Gusztáv, Lisztóczy László és Mózes Huba tanulmánya Dsida Jenő magyar zsoltáráról. Melléklet a *Polisz* 2004. júniusi számához.

Poeta angelicus. Írások Dsida Jenőről és költészetéről. Szerkesztette: Lisztóczy László. Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2003.

Pájer Antal: *Szent lant.* Válogatott versek. Válogatta, szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Lisztóczy László. Pallas Kiadó, Gyöngyös – Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2001.

Jászapáti hitszónoka. Pájer Antal válogatott prédikációi. Válogatta, szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Lisztóczy László. Római Katolikus Plébánia, Jászapáti – Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2007.

Lisztóczy László: *Szabadság és igazság fényei.* Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc gyöngyösi költők verseiben. Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2006.

A kiadványok egy része elolvasható honlapunkon is (www.dsidakor.hu).

